

Bezint voor gij begint !

Een zienswijze van Henk Teunissen

De 'betere filmers' bereiden een serieus filmproject altijd voor. Waarom zouden ze dat eigenlijk doen? Het is immers veel werk om een scénario te maken en vaak ook nog een draaiboek waarin alle op te nemen scènes afzonderlijk beschreven zijn. Of *zeggen* ze dit alleen maar om voor anderen interessant te lijken? Uit mijn ervaringen van de afgelopen jaren moet ik erkennen dat bij een filmproject van enige omvang een zekere mate van voorbereiding vaak onontkoombaar is. Bij een klein filmproject zou je in je eentje nog alles kunnen overzien, maar bij een film waarbij meerdere mensen zowel voor als achter de camera bezig zijn, kún je gewoonweg niet alles in je hoofd hebben en ook nog van anderen verwachten dat zij weten wat je in je hoofd hebt. .... Bij een serieus project kunnen problemen ineens niet meer overzichtelijk zijn, maar worden vaak heel complex. Als je met een groep werkt kun je meestal ook niet alles zomaar ineens oplossen. Het nadenken vergt tijd en de anderen moeten wachten en blijven wachten tot ze vervelend gaan doen. Voorbereiding is ook de enig juiste methode om je vooraf uiteen te zetten met hetgeen je wilt gaan verfilmen. Door er van te voren over na te denken en het te proberen in woorden samen te vatten kom je al heel wat problemen en onmogelijkheden tegen die je straks bij het opnemen niet meer hoeft op te lossen.

twee stellingen:

a) filmen is een verhaal vertellen middels beelden.

b) een film maken begint al als je erover gaat nadenken.

Het lijken twee platgetreden paden. Helaas werken de meeste amateur-filmers als volgt; Ongeveer wetend wat men zou willen verfilmen worden de beelden intuïtief opgenomen en daarna gaat men zien wat ermee gedaan kan worden. Menigeen is er vast van overtuigd dat het zo ook wel kan. Helaas voor hun, als filmer blijven zij op een gegeven moment steken in hun ontwikkeling en komen maar niet verder. Waarom weten ze eigenlijk niet. .... Als men goed nadenkt blijkt dat met deze methodiek alleen de al dan niet toevallig opgenomen beelden bepalen hoe goed een film kan worden.

Film is dus een verhaal vertellen. Als je de zin omdraait ontdek je een addertje onder het gras. "Als ik een verhaal te vertellen heb, maak ik een film"..... Neen dus. Je moet je als eerste afvragen wélk verhaal je wilt vertellen en daarna of film wel het meest geschikte medium daarvoor is. Niet elk verhaal is immers te verfilmen. Het verhaal dat u nu leest heb ik ook niet verfilmd, maar tracht mijn gedachten in geschreven vorm via een ander medium (Lova-signalen) aan u over te brengen.

Onthoud daarbij dat het **wát** je wilt vertellen een belangrijk aspect is, maar het **hóe** je het gaat vertellen minstens zo belangrijk is. Het eerste heeft met de inhoud te maken, het tweede aspect betreft de vormgeving, helaas vaak een 'ondergeschoven kindje' voor ons amateur-filmers. Bij het wát je gaat vertellen moet je vooraf ook goed bedenken of dit voor een 'willekeurige derde' (want dat is de toeschouwer eigenlijk), wel interessant genoeg is.

Een reportage over de omgeving waar ik met vakantie geweest ben, al was het daar nog zo mooi, heeft het niet per definitie in zich, ook voor anderen interessant te zijn. Een gemiddelde amateurfilmer gaat deze vakantiebeelden in de regel 'buitenbeelds aankleden' met rationele zaken zoals jaartallen, lengte / breedte / hoogte van gebouwen en gebeurtenissen die ooit op deze plek plaatsgevonden hebben. Liefst ook nog in hoogdravende vorm en vaak letterlijk opgelezen uit een of ander toeristisch boek(je). Als de film ook nog eindigt met de zinsnede dat het er zo mooi was en dat je niet alles in een middag kon zien en dat het zeker de moeite waard is om er nog eens naar terug te gaan, krijg ik ineens ontzettende zin in een lekkere kop koffie of zo.....

voorbeeld:

Ik ben in Frankrijk geweest en daar was toch een prachtig dorpje, hoog in de bergen met een uitzicht, werkelijk ongelooflijk, alleen jammer dat er nog al wat toeristen waren, maar de meeste heb ik gelukkig buiten beeld kunnen houden, zodat ook u nu kunt genieten van al het moois dat daar te zien is. Enfin, u kent dit soort filmpjes wel.

Hoe het dan wel zou moeten? Laat de film beginnen met het aspect "Ergens hoog in de bergen ligt een dorpje". Dat je op vakantie in Frankrijk bent geweest doet er niet toe. Dat het een mooi dorpje is moet je ook niet vertellen, dat moet de kijker zélf ontdekken. Ga niet leuteren over welke heilige hier in dit dorpje aan zijn einde gekomen is. Vertel liever waarom dit dorpje zo hoog en afgelegen in de bergen is gebouwd. Weet je dat niet, heb je geen verhaal, punt uit. Waar leven de mensen van (nu kennelijk van het toerisme), maar hoe of waarvan leefden ze vroeger. Dit zou wel eens een tweede aanzet voor je verhaal kunnen zijn. Misschien zou je verhaallijnen kunnen combineren, je moet dan wel de juiste informatie verzamelen. Heb je die niet, heb je nog steeds geen verhaal. Heb je wel een verhaal maar geen beelden die erbij passen (geschiedenis laat zich nu eenmaal moeilijk verfilmen), heb je dus nog steeds geen film.

Een filmverhaal is een vertelling door middel van beelden. Als je de zin omdraait, blijft het correct; Hetgeen er op de beelden te zien is, vertelt aldus het eigenlijke verhaal.

Buitenbeelds commentaar is een oneigenlijk gebruik en daarmee een kunstgreep waaraan menig filmer zich bezondigt. De filmer zegt daarmee eigenlijk dat er geen film is en dat het verhaal daarom gesproken wordt. Of de kijker maar even rustig wil blijven luisteren. Een mooie fotografie kan de kijker een zeker esthetisch waardegevoel aanreiken waardoor wellicht de interesse van de kijker iets langer duurt. Een film met alleen maar mooie fotografie verdient het azijnzure etiket "Schönfilmerei" dat aangeeft dat er wel een mooie façade is, maar niets inhoudelijks daarachter. Een gruwel voor elke filmer die een verhaal verwacht, hoewel ik moet toegeven dat ik een enkele keer geniet van de beelden (heel eventjes maar).....

Ik kan dit zo schrijven en ik vind ook dat ik dit zo mág schrijven omdat ook ik in mijn filmersverleden zulke films gemaakt heb, maar eigenlijk wil ik het daar met niemand meer over hebben.....

Wát u wilt vertellen is dus een zaak, **hóe** u het vertelt is een ander punt, maar er zijn nog een aantal tussenvragen die u zich al bij uw voorbereiding zou moeten stellen;

- 1) welk verhaal ga ik vertellen
- 2) is film het juiste medium daarvoor
- 3) is mijn verhaal geschikt / interessant voor anderen
- 4) welke emotie roep ik op bij de kijker
- 5) kan een kijker zich vereenzelvigen met mijn verhaal
- 6) zou de kijker zich voor kunnen stellen zélf in een soortgelijke situatie terecht te komen

De hoeveelheid eenduidige antwoorden is op zich een graadmeter of u werkelijk bij anderen iets teweegbrengt met deze film, of dat u met dit onderwerp niet boven de 'grijze massa' zult uitstijgen en dus een gemiddelde film zult maken. Door vooraf hierover na te denken, bespaart u zich wellicht een redelijke hoeveelheid zielepijn.....

Ik besef dat ik wellicht meer vragen oproep, dan ik beantwoord. Er bestaat geen recept voor een goede film die ook voor anderen interessant is. Het enige wat je als filmer kunt doen is vooraf nadenken over de omstandigheden die je film anders laten overkomen dan je bedoeling was. Graag wil ik nog wat zaken aandragen waarover veel na te denken valt.

We maken een film zodanig, dat deze ook voor anderen plezierig is om naar te kijken, maar wie zijn die mensen die straks naar onze film gaan kijken? Eigenlijk is dat de achterliggende vraag die bij punt 3 hierboven hoort. Is het een groep toeschouwers met specifieke kennis en dito interesses of is het een bredere groep kijkers. Dit stukje bijvoorbeeld, wordt voor filmers geschreven.

Ik ga ervan uit dat u als lezer een bepaalde hoeveelheid achtergrondkennis heeft en kan dus in mijn uitleg makkelijk dingen overslaan en hoeft niet alles tot in detail uit te leggen.

Zou ik dit stuk voor niet-filmers schrijven, zou ik het op een andere wijze geschreven hebben, omdat diverse zaken voor niet-filmers onbekend zijn.

In elke film zit een bepaalde hoeveelheid informatie die een filmer aanreikt aan de kijker. Voor welk soort kijker je een film maakt, bepaalt in grote mate op welke wijze de informatie in een film verwerkt zou moeten worden. De wijze van het samenstellen van de film (het **hóe**), bepaalt hoe een film overkomt bij de kijkers.

Hoe meer er van te voren over nagedacht is, hoe kleiner de kans op onverwachte reacties. Het maakt daarbij niet uit welk soort film. In élfilm zit op de een of andere wijze een hoeveelheid informatie die door de kijker begrepen moet worden. Dat brengt ons weer tot de vervolgvraag;

Kun je kijkers definiëren ?

Moeilijk, maar grofweg kunnen we de kijkers gemakshalve onderverdelen in twee groepen.

1) de consumerende kijker

U kent ze wel, achterovergeleund in hun stoel, stralen ze iets uit in de geest van “*nou, vertel het me dan maar, wel een beetje rap want ik verlies snel mijn aandacht*”.

Dit zijn niet de slechtste soort kijkers, maar ze hebben een hogere drempel bij het opnemen van informatie.

Informatie moet voor hen duidelijk en eenduidig zijn.

Men moet dus niet al te veel fijnzinnigheid iets aanreiken.

2) de actieve kijker

Ook deze mensen kent u; het type dat oplet wat er om hun heen gebeurt. “*Waar gaat dat over en hoor ik daarbij iets nieuws*”. Ook dit zijn kritische mensen maar hebben een veel lagere drempel om informatie op te nemen en er vervolgens ook iets mee te doen. Enige fijnzinnigheid wordt door deze groep waarschijnlijk juist wel gewaardeerd.

Er zijn dus verschillende soorten kijkers die elk hun eigen benadering zouden moeten krijgen, omdat elke groep een ander verwachtingspatroon heeft. De consumerende kijker is meestal de doelgroep voor films die een meer algemeen-onderhoudend (niet diepgaand) karakter hebben. De actieve kijker is meestal de doelgroep voor symboolfilms (genrefilms) en (speel)films waarin meerdere verhaallijnen verwerkt zijn. De ene groep is niet beter of slechter dan de andere groep, je moet je wel even realiseren dat ze bestaan.... Men kan een film niet voor alle kijkers even plezierig maken. Maar het is goed dat men zich realiseert dat sommige kijkers een bepaald verwachtingspatroon hebben en dat voor andere kijkers iets anders veel belangrijker zou kunnen zijn. Nadenken over hoe je een film gaat maken, betekent ook rekening houden met wat een gemiddelde kijker, gelet op de voorafgaande beelden, als volgende beeld verwacht.

voorbeeld:

Een wei met koeien. Onder het beeld het geluid van een drukke verkeersweg. We zien alleen maar koeien, dus het volgende beeld is.... de drukke verkeersweg. Dat moet haast wel, want anders heeft het verkeersgeluid als aankondiging daarvan immers geen doel gehad. Twee mogelijkheden zijn er op dit punt; óf men gaat door met het verkeer, óf men blijft bij de koeien. Een andere mogelijkheid lijkt me uitgesloten want beide onderwerpen zijn zo nadrukkelijk gepresenteerd dat het wel zo moet zijn dat met één van de twee of misschien met alle twee iets gaat gebeuren. Stel; men kiest voor de koeien, waarbij het verkeerslawaai onder de beelden van de wei blijft staan. Vervolgens een opname van voortrazend verkeer (draaiende wielen) en een overgang naar een huisje dat aan een drukke verkeersweg ligt. De oplettende kijker gaat iets met de voorafgaande informatie doen en verwacht dat de rust van het landschap (verstoorde door het verkeerslawaai) een heel menselijke dimensie gaat krijgen (door het huisje aan de drukke weg te tonen). De kijker verwacht dat je daarmee doorgaat en dat doe je dus. Het verkeer kennelijk de rode draad en dus het thema geworden. Het vervolgschot zou kunnen zijn, een ambulance die met zwaailicht en gillende sirene zich een weg baant tussen het drukke verkeer (maximaal een half uurtje wachten, dan komt zo'n ding beslist). En vervolgens een overgang met een langzame inzoom naar een grafje met daarop een naam en de datum van geboorte en overlijden. Slechts een paar jaar zitten er tussen geboorte en sterfjaar. De kijker weet dan; hier ligt een kind begraven, waarschijnlijk omgekomen bij een verkeersongeval. Iedere kijker weet dat, zonder dat één woord gesproken is.

Dát is de kracht van DE COMBINATIE EN VOLGORDE van de beelden. De opening van de film stáát en van hieruit kun men het thema of het verhaal verder aan de kijker presenteren. Vooraf logisch nadenken (is het verhaal voor een ander nog te volgen), is de kern van het vooraf uitwerken van een film. Elke opname moet hierbij een functie krijgen. Ook de koeien in de wei die je in het begin hebt laten zien (achteraf moet het de kijker duidelijk zijn dat het ging om de koeien van de familie). Al is het de kijker pas op het einde van de film duidelijk waarom een of andere scène in de film zit, er mogen geen losse eindjes blijven liggen.

Filmvriend Wim Bongers hanteert de volgende stelling: **Wat moet de kijker nú weten, en weet die dat ook ?** (dit geldt voor élk moment in een film). Ik moet toegeven dat het niet (eigenlijk nooit) gemakkelijk is, om deze vraag te beantwoorden. Daar gaat het ook niet om. Het is een hulpmiddel om zoveel als

mogelijk vooraf na te denken hóe een bepaalde scène bij anderen over zou *kunnen* komen. Als je dit doet, ook al is het beperkt, ben je al een heel stuk verder dan als je het niet doet. En dáár gaat het eigenlijk om.

Als filmer, zo kan men zich voorstellen, sta je eigenlijk op een soort verhoging op een marktplein iets naar omstanders te roepen. Wát je roept moet hun interesse wekken, anders lopen ze door en blijven niet luisteren. Je kunt instemming en applaus krijgen als je iets vertelt dat mensen aanspreekt, maar je kunt jezelf ook belachelijk maken met datgene wat je zegt. Zeg je iets waarvan je denkt dat de toeschouwer het wel graag zouden willen horen om zodoende applaus te krijgen, loop je het risico de mensen 'naar de mond' te praten en kun je door de mand vallen (menig politicus weet er alles van). Sommigen kikken er gewoon op dat mensen naar hun kijken. Het is voor hun een manier om aandacht te krijgen en het is hun om het even wat gezegd moet worden om deze aandacht te houden (ijdeluiten zijn bijna per definitie zielig).

Als iemand vertelt over wat hem/haar bezig houdt, kan de spreker ook niet altijd op instemming van alle toeschouwers rekenen.

Maar er zal tenminste niemand zeggen dat 'er zo maar wat geroepen is'.....

Henk Teunissen.